

РОМАН О АЛЕКСАНДРУ ВЕЛИКОМ

Живот Александра Великог, највећег освајача старог света, описао је, поред осталих, и Плутарх, али је у средњем веку, најпре у западноевропским књижевностима, а затим и у Византији много више била читана и прерађивана тзв. Псеудо-Калистенова књига о Александру, у коју су, поред историјских података, ушле и многобројне митолошке и фантастичне приче. Прерађујући ту Псеудо-Калистенову биографију, средњовековни писци су од Александра Великог начинили идеализиран тип средњовековног владара и освајача и због тога је „Роман о Александру Великом” у феудалном друштву служио не само као забавна лектура, већ и као васпитна књига из које су се средњовековни млади племићи и великаши учили ритерском моралу и церемонијалу. У нас је овај роман био познат још од краја XIII века, иако је сачуван тек у рукописима XIV, XV и XVI века. Роман је био веома популаран у нашој књижевности, одакле је прешао и у руску средњовековну књижевност где се често помиње као „Српска Александрида”. Због те велике популарности многи мотиви из овог романа ушли су у нашу народну традицију (нпр. приповетке из Вукове збирке „Тамни Вилајет” и др.). Карактеристично је да је „Роман о Александру Великом” преведен на наш језик поново са новогрчког и штампан у Новом Саду и Београду половином прошлог века. Иначе најстарији помени овога романа у нашој књижевности налазе се најпре у биографији Ст. Дечанског од Даниловог ученика (прва половина XIV века) и у једном инвентару из Задра из 1389. године, у коме се помиње *in us liber Alexandri in littera sclava*. (Рукопис из кога доносимо одломке писан је брзописном ћирилицом и западног је порекла, а штампан га је В. Јагић у *Starinama III*, 1871. год. — Старију, српскословенску верзију овог романа издао је Ст. Новаковић у Гласнику СУД 1878, а превео на савремени језик Павле Стефановић, Александрида, 1957. године).

Најприја да почнемо казивати о рођењу¹ његову и храбрости.

Говоре да је син Филипов: лажу, ну ејупатскога² цара Нектенаба, великога влхва³, син је и Олимпијаде, жене Филипа краља.

¹ Ројењу, рођењу; ² ејупатскога, египатскога; ³ Влхва, мабионичара, чаробњака.

Нектенаба, који је чаробњаштвом побеђивао непријатеља, нападну суседни цареви, те он побегне из Египта, оставивши поруку својим поданицима да ће се кроз тридесет година вратити млад, и одлази у Македонију, у град Филипус, где живи као лекар.

Цар македонијски Филип имаше жену Олимпијаду, да прискрбну нахојаше ју⁴ јере бише неплодна много лит, и гледаше ју Филип цар, муж ње,⁵ и растрже љубав ку⁶ њеј имише. И када похојаше⁷ на војску, дозвоа Олимпијаду, и би ш њу добре воље и рече: „О, мили моји очи, и свите, и душо Олимпијадо! Ако до враћења мога не примеш дитета, нећ⁸ очи моји веће⁹ видити, ни к срцу мому веће пристати“. И то рек¹⁰, на војску отиде. Олимпијада у скрби и в тузи оста, не знајући ча¹¹ учинити.

И једна знаше раба¹² да дитета цић¹³ бринише се, и рече ка Олимпијади: „Царице, је у граду нашем чловик Ејипчанин¹⁴, муж хитар ричју и дилом. Мни ми се¹⁵, када те види, учинити хоће срцу твому хотење¹⁶“. Она чувши, брзо по Нектенаба посла, и доша¹⁷ Нектенаб, рече му Олимпијада: „О чловиче Ејипчанине, истина ли је ча сам чула од тебе, јере¹⁸ мореш хитростју твоју¹⁹ раздриштити утробу моју, и силному цару Филипу срце обеселити, и моју велику жалост у радост обратити? Да²⁰ ако ово истина је, чини и не крсај²¹, и мито велико од мене примеш, и од Македоњан велик назовеш се²²... Он, видив доброту²³ лица ње, устриљен би у срце љубвом влхвеном²⁴ и македонијској царици рече: „Вију²⁵ да божи хоте²⁶ бити с тобом: Амон и Пениес и Еркудис; да ако их упустити к себи, мати великому цару назовеш се“.

И то чувши Олимпијада, зрадова се веле влхвеним ричем како да дите добуде²⁷ и дитету мати назове се, и рече му близу полаче²⁸ комору малу учинити, како да казује њеј дохојење бога Амона. И ту премама Нектенаб царицу, лако бо²⁹ је премамити жену, и сам приде к њеј ва образи³⁰ бога Амона... И тако ва образ Амонов улизе к њеј³¹ с влхвоством, и би ш њу и паки излизе³². И овим малим прехини се³³ царица Олимпијада. Страх свих у полачи царској обиде³⁴.

⁴ да прискрбну нахојаше ју, али је налажаше претужну; ⁵ муж ње, њен муж; ⁶ ку, коју; ⁷ похојаше, полажаше, поље; ⁸ нећ, нећеш; ⁹ веће, више; ¹⁰ рек, рекавши; ¹¹ ча, шта; ¹² раба, робина; ¹³ цић, радн, због; ¹⁴ Ејипчанин, Египћанин; ¹⁵ мни ми се, чини ми се; ¹⁶ хотење, жељу; ¹⁷ доша, дошавши; ¹⁸ јере, да (а и: јер); ¹⁹ хитростју твоју, твојом вештином; ²⁰ да, но, па и; ²¹ не крсај, не оклевај; ²² примеш, назовеш се, примитиш, назваћеш се; ²³ доброту, лепоту; ²⁴ љубвом влхвеном, чаробњачком љубављу; ²⁵ вију, видим (видију); ²⁶ хоте, хоће; ²⁷ добуде, стекне; ²⁸ полаче, пааате; ²⁹ лако бо је, јер лако је; ³⁰ ва образи, у образу, лику; ³¹ улизе к њеј, уђе к њој; ³² и паки излизе, и онег изабе; ³³ прехини се, превари се; ³⁴ обиде, обузе.

Када се роди Александар, Аполоново пророчиште казује да ће бити цар читавог света. Филипу, који је још увек био у рату, јави се знамење у сну, а истовремено стижу и гласници са вешћу о рођењу детета, чему се Филип радује. Када се врати из рата, даје Александра филозофу Аристотелу да га васпитава. Александар постиже изванредне успехе у наукама и војним вештама. Уз то га Нектенаб поучава у читању звезда.

Александар му рече: „Вса ова знаш, Нектенабе; смрт своју знаш ли како хоћ умрети?“ Нектенаб му рече: „Како ме звиза¹ учи течење, од дитића мога хоћу убијен бити“. То му Александар не верова и рину га с висока регетонскога камика, близу судишћа царскога, говорећи: „Ва овом погришиш си, мештре² Нектенабе!“ и доли пад³, једва глас испустив, рече: „Ни ово, сину мој, не утаји ми се; ово нигдор ни знал, тако⁴ мати твоја Олимпијада и ти си узнал данас...“ И то рек, Нектенаб умри. То чув Александар, жал му би много, и на рамена вазам⁵, несе га ка Олимпијади, матери својеј. Олимпијада то види и прешаде се и Александару рече: „Ча би то сину?“ А он указа њеј все како би и упрашаше матер своју је ли истина да је отац њему; она указа му всу истину, и плака много, и с частју укопати га рече. Филип то не знаше.

И нигдо⁶ тудје дојде к Филипу цару, говорећи: „Да знаш, цару, у свирепицах⁷ твојих коњ чудан родио се је, чуднији од свих коњ и инаки⁸ је: у њега је волуја глава...“ Филип рече њега довести, и почуди се, и рече гвоздену град⁹ учинити; и ке на смрт осујеваху¹⁰, пред њега метаху. И нигдор не смијаше ка коњу приступити, ни издалека на њ гленути. Александар често прихојаше к њему и коњ всаку одметаше срдитост, тих ка Александару рзаше и кротост всаку цару свому указоваше. Александар га једном руком кроз прозор за ухо ухиташе, он му се приклањаше како јунак јарму. И то видив Александар, обломи кључ и к њему улизе, и оседа га, и уседе на њ, и на коњско потечишће¹¹ појаха.

И витезови македонски на коњском погечишћу течаху, и с високе полаче цар Филип гледаше и проциљиваше всакога јунака потечење и липо на коњу сидиње. Александар брзо из града царскога на волуји глави изјаха, и видивши вси македонијски витези, саседоше с коњи и поклонеше му се како цару, и чујаху се гледајући мештриво витеза сидиње¹² на вологлавом коњу. И к потечишћу на њем пријаха, и од свих витези брже потече и всаки коњ бише назад остал, а њега с великом силом

¹ звиза, звезда; ² мештре, учитељу, мајсторе; ³ пад, павши; ⁴ тако, само, осим; ⁵ вазам, узевши; ⁶ нигдо, неко и нико (од: гла, ко); ⁷ свирепицах, у стајама, коњунцима; ⁸ инаки, други, другогачији; ⁹ град, ограда; ¹⁰ осујеваху, осубиваху; ¹¹ потечишће, тркалиште; ¹² мештриво витеза сидиње, вешто (мајсторско) седење витезово.

једва устави... И ту град сазида и нарече му име Драм, јере по српском језику потечишће. И тому цар Филип почуди се, брзо дитића потечење на неучном коњи видив, рече: „Тешко приближајућим се¹ македонијској земљи, јере од оштра меча² Александрова паду се³ и од Македоњан попрани буду⁴...”

Александар одлази на олимпијске игре, где бива победник.

...Александар у Македонију врати се. Филипа најде и Олимпијаду матер своју, и бише ју Филип пустио, а другу жену вазел⁵. И на пиру се весељаху. И Александар дошад, срдит у полачу дојде. Отац њега⁶ Филип с радостју и с љубвом прије⁷ га и са собом на трпези посади. И раскајавши се, цар Филип поник седише. И ки га биху наставили⁸ да Олимпијаду пусти, вино вазамши к Филипу приступише, говореће⁹: „Пиј цару, и весели се, бољу жену од прве вазел јеси; прва блудница бише, а ова мудра је”. То чув Александар, расрди се и рече: „Неће то бити, цару Филипе, докле ја жив јесам”. Сам како лав рукну и скочи с престола свога. Стол мал вазам, четире ки биху то учинили уби; друзи¹⁰, не хотећи, низ полачу скочише. И то Филип виде и препаде се, и врати Олимпијаду на царство, а другу жену домом¹¹ отпрати.

Филип се разболи, а Кумани нападну на Македонију. Александар се бори са њима и победи их, али поступи благо са њима.

И сему тако бившу,¹² Анасархоз, пелагонитски цар, дошастје куманијско на Македонију чув, учини хитрост, тако: нигда минујући мимо Македонију, погости њега цар Филип и с частју пољуби и отпрати. Анасархоз устриљен би липостју жене Филипове в срце и отај¹³ љубав к њеј ношаше у срци свом, а она не знаше... Дошастје куманско на Македонију чув, дванадесте тисућ војске собрав, к Филипу цару дојде у Филипус град, и дошад говораће: „На помоћ Филипу цару дошад јесам”. И то говорећи, кривињу¹⁴ своју покриваше, Олимпијаду искаше ухватити. И видив дошастје његово цар Филип рад би веде; и чув Александрово враћање од боја, на сритење њему са Олимпијадом изиде. Видев њу ван из града Анасархоз, умча¹⁵ ју и отиде. Филип с малу војску за њим тираше.

Александар ту приспив, Анасархозову војску стиже, Филипа урвана¹⁶ најде и по глави рањена и по десној нози; и њега мало поминув, Олимпијаду, матер своју,

¹ Приближајућим се, онима који се приближе; ² меча, мача; ³ паду се, пашиће; ⁴ попрани буду, биће смрвљени, згажени; ⁵ вазел, узео; ⁶ отац њега, његов отац; ⁷ прије, прими (стари облик глагола примити гласи: пријати); ⁸ ки га биху наставили, они који га беху научили; ⁹ говореће, говорећи; ¹⁰ друзи, други; ¹¹ домом, дома; ¹² и сему тако бившу, и кад је то тако било; ¹³ отај, тајно; ¹⁴ кривињу, кривицу, превару; ¹⁵ умча, украде, однесе; ¹⁶ урвана, оборена, срушена.

оте; са осам тисућ војске Анасархоза стиже, и њега разби на мисти ко се зове Змијинско; и разбив га, жива га доведе ка оцу своме Филипу, и њега једва дихајући најде, и рече: „Устани, цару Филипе, и врагу своме стани на главу, освети се над њим рукама твојими”. Филип једва уста, и в’зе меч рукама својими, и закла га и рече: „Жалост дома мога умори ме, походи и ти душе моја в ад”. И то рек, Александар благослови, говоре: „Сину мој, Александре, руке все на теби и руке твоје на всих”. И то рек, умри Филип цар македонијски. Македоњане, ту стоје, рекоше: „Тако да буде всим ки се противе Александру”. Олимпијада, ту стоје, плакаше Филипа. И на злату одру¹ положивши, в град однесоше га и с плачем великим и са частју царском укопаше га.

Александар, поставши самодржац, припрема војску за освајање. Персијски цар Дарије тражи од Македоњана да му пошаљу данак и нејаког Александра да га он васпитава. Александар му љутито одговара да ће ускоро сам доћи у Персију са својом војском.

Дариј об том не хаја, Клитоуша никога од највирнијих својих посла у Македонију ка Александру и рече му испитати мудрост Александрову. Александру посла струглу² малу, и коло дривено, и два ковчега велика празна, и два врићи велици³ мака, и књигу писану, тако говорећи:

„Дариј, цар над цари, персидски бог, дитет⁴ мому Александру радовати се пишу. Не помислих тебе толико мудра бити⁴, познах те у првој књизи, но нека знаш да младих мудрости нагле јесу. И послах теби дитињу игру, да се њу забављаје играш,⁵ и коло ким млада деца играју, и два ковчега да тролитним данком напанујеш, и мак пребројив, узнаш число⁶ војске моје. Харач мени не послав, свезан к мени доведен будеш и милост царства ми не најдеш”.

Ту књигу Клитоуш узам, и ка Александру у Македонију дојде, и Александру у свитлој парастаси⁷ поклони се, и ковчеге, и мак, и коло, и струглу пред Александра поставише. Александар књигу прочитв и главом покимав, рече: „О, неизречене грдиње⁸ и охолости твоје, Даријо; богом такмиш се,⁹ а ни чловником бити не мореш; и до неба узнесе се, и до ада снидеш”¹⁰. Мак вазмам, наче жвати¹¹; ковчеге разбити рече, и књигу к Дарију писати рече, говоре тако:

„Александар цар, Дарију цару персидскому, всаку част чинећи. Јеси дитињему безумију достојан; дитиње игре послаа ми јеси, самодржитеља земљи овим билизи¹²

¹ На злату одру, на златан одар; ² струглу, чегртаку; ³ два врићи велици, две велике вреће; ⁴ тебе толико мудра бити, да си толико мудар; ⁵ да се њу забављаје играш, да се играш њом забављајући се; ⁶ число, број; ⁷ парастаси, паради, свечаности; ⁸ грдиње, гордост; ⁹ богом такмиш се, такмичиш се са боговима; ¹⁰ до ада снидеш, до ада (пака) ћеш сићи; ¹¹ наче жвати, поче жвакати; ¹² овим билизи, овим знацима (белезима).

преобразујеш ме. Круг кола овога свој земљи кругу приличан је. Ми на те дојти имамо, и како стругла ова ти пред нами вртити се имаши. Число мака твога все сажавх и тако снаи твоје победивх сатру; ковчеге твоје мисто дара пријах. И буди ти доста ва источних странах, меју достојними теби Персиди, пребивати, страшљивими будући и невојници; запада остави се, да в њем не западеш. И довољ буди теби оброк¹ својих". И дарова Клитоуша, и да му кабал папра², говорећи: „Мисто макове војске твоје кабал папра теби послах, и њега сажвав, храброст војске моје познаш”.

Александар пође на Солунско царство, али се оно преда без боја и прими његову власт. Он потом иде на Атину, којом владају филозофи, и они неће да предају град. Александар околно Атину, али тек преваром успе да измами атинску војску у поље.

И бише видити жалосно видиње: ту Мацедоњане сикухе и мнози прескачухе, бијаху их по всем пољу. И притираше је³ до афинскога града. Помишавши се дојдоше вси купно, и у врата граду Мацедоњане с Афини улизаше⁴. И бише видити жалосно видиње. И ту жене и деца к својим на сритење гредиху у бој, и бише вапај до неба. И крв по улицах града тецише, заједно Афињане и Мацедоњане по улицах ходеће грацких. Александар посрид њих на вологлавом коњу јездећи, сич⁵ хотише устави и не могаше... Жене афинске одавше лица своја, стаху и ка Александру вапијаху: „Милостив нам буди, Филипов сину, цару Александру”. Александар, не могући сича устави, рече град важгати⁶. Мужји и жене и деца у турне⁷ утекоше и останах, а та град изгори и цривка богов афинских са всимп боги својими. И видив то Александар, рече: „Ако бисте бози били, сами од огња схранили се бисте⁸”. И жалостју и радостју рече „Данас црна⁹ мацедонска оружја крвју афинском оскврнише се, не мојим хотињем, да њих неумињем”... И сплака се тада Афина вса и Тива вса ш њом, и сметоше се отоци вси...

Александар одлази у Рим где га дочекују са великим почастима и дарују скупоценим поклонима. Потом заузима све западне државе, а онда гради бродове и са војском одлази у Египат где зида градове. Отуда иде у Азију. У Троји му показују оружја и украсе тројанских и грчких јунака и госпођа.

И поднесоше му књигу филозофа никога Омира¹⁰, ку бише списал о тројанском расипању од почела до свршења. И њу Александар прочтив, и ту подвиг великих

¹ Оброк, дачак; ² кабал папра, кабао (ведрица) бибера; ³ је, их; ⁴ с Афини улизаше, са Атињанима убоше; ⁵ сич, сечу; ⁶ важгати, запаанти; ⁷ турне, куас; ⁸ схранили се бисте, сачуваали бисте се; ⁹ црна, црна; ¹⁰ Омира, Хомера (односи се на Илијаду);

витези видив, жалости и радости напунив се, рече: „О, колици силни падоше се заради лукаве и мрске жене”. И тако у град тројски улизе и Тројан упрашаше: „Гробови тих витези гди су?” Они ведоше* га к њим. И ту Александар улизе, и узлија ливан и миро, и покади гробове њих и, плакав, рече к њим: „О, чудни в људех, и храбри витези и лавове, Ацилишу и Екторе, и Ајакешу и Несторе! Ако бих вас живих видил, част по достојанству вам учинил бих, и господин свита с вами назвал бих се; да отколи² од овула изодосте и отидосте, мртву службу вам дају, ливан и тамјан. Ну блажени јесте и по смрти својеј, јере велику и дивну списатељу в приповист придосте се Омину”.

То слишавши филозофи његови, Менандар и Ариштитил, реконше њему: „Велики цару Александре, Ацилиш, Перлеуша краља син, по оцу брат је теби: од Амона бога и Тетиде жене родил се је; и ти, Александре цару, од Амона бога и Олимпиаде царице родил се јеси. И тако по прилици од јединога оца родила се јесте.³ Да ако смрт пригоди ти се, цару, бољшими⁴ похвалами подвигнутје царства твога ми исписати хојемо, него Мимир придџи царев и јелинских витези”. Александар им рече: „Боље би ми било од Омирових писам⁵ царев назвати се коњух⁶, него од ваших списаниј данас назвати се свој земљи цар”.

Александар се враћа у Македонију и спрема велику војску за поход на исток. Дарије га опет опомиње да се остави освајања и покори му се, на што Александар одговара претњом. — Александар долази у Јерусалим где га, као иштићеника бога Саваота, дочекује пророк Јеремија. Он га упућује у веру у једнога бога. Александар постаје приврженик те вере. — Потом околно Египат.

И у то вриме зној⁷ бише велик у војски од сунца, и језеро бише близу Ејупта, бистро и студено веле. Александар од велика зноја в језеро похладити се хотише, окупа се, и ту превзе⁸ водена студен његову теплоту, и в немоћ велику упаде много, колико војска сва в жалост велику и в страх упаде. Ејупчане, чувше немоћ Александрову, валовство учинише тако. Књигу отај к Филипу, ликару Александрову, писаше говорећи: „Велику ликару Филипе, ако Александра ликаријама и јадовитими зели⁹ умориш, всему Ејупту цар будеш и од Дарија почтован будеш”.

Филип књигу пријам, веле насмија се, и раздари ју, и њими поруга се, и к њим књигу послати учини, говорећи: „О безумни и несмисални осли¹⁰, Ејупчане, ако ја

* Ве до ше, од ве до ше.

¹ Ацилишу и Екторе, и Ајакешу и Несторе, Ахиле и Хекторе, и Ајаксе и Несторе (имена главних јунака из Илијаде); ² да отколи, или пошто; ³ родила се јесте, родио сте се (дуал); ⁴ бољшими, већим; ⁵ писам, песама; ⁶ коњух, коњушар; ⁷ зној, врућина; ⁸ превзе, преузе; ⁹ јадовитими зели, отровним биљем; ¹⁰ осли, магарци.

царство ваше желил бих, брзо господин мој Александар дал би ми га; бољша и силнија господства и царства од вашегача мачем својим пријал је. Сва ова, колико их, призрах; Александара хотих имити веће од свих земаљских богатстви. И да знате, јере Александар здрав је, но за извидиње¹ то чини, како да неверство ваше изви². Јутри хоћете видити га на великом коњи, здрава и весела јах-ајући³. И ту књигу Ејупчане прочитавши, и вире тврде Филипове убојаше се, ка Александру књигу скровно писа-ше, говореће: „Да знаш, велики цару Александре, Филип, ликар твој, јадовитим зељем отровати те хоће, да не увери⁴ свога живота њему, невиран бо ти је“...

Александар ту књигу прочитав, в рукама држаше, и та час⁵ Филип ликар улизе, чапу пуну зељи носећи различњених, ка Александру говорећи: „Устани, Александре цару, и ово зеље попиј, и здрав будеш од немоћи ку и-маш⁶. Устав Александар, чапу у руке прија и, пропла-кав, Филипу рече: „Мили мој Филипе, велиш ли ми ово питје попити?“ Филип рече њему: „Пиј, цару, не бој се; здраво ти хоће бити и од немоћи исцилиш⁷“. Александар паки рече њему: „Је ли на здравје мани⁸ ово питје, Фи-липе?“ И види Филип бојазан цареву, и разуми, и пехар вазам, половицу попи. Цар то видив, Филипу рече: „Од руке твоје и смрт мани слатка је, Филипе“. И то рек, зеље попи, и взам књигу ејупатску, Филипу пода у руке.

Филип прочитав ју, и главу покимав, и веле пропла-кав, рече: „О, велики цару Александре, на глави твојеј свих цар земаљских главе висе; да ако ја ово хотил бих учинити, твоје главе падање вас свит смело би, и вас свит ни вридан⁹ главе твоје. Тебе убив, кому другому та-ковому цару раб буду? Да боље би ми живу у земљу ули-сти, него ли твојим животом вас свит смести“. Александар рече њему: „Ликар цара не убија, свакому ликару три-бује тврда вира“. И то рек, леже спати, и вас дан спа до вечера, и разбуди се, и на вичери седе с Мацедами много веселећи се, и сву ноћ покојно спа.

Александар улази у Египат где га дочекују са славом као Нектенабовог сина. — Потом одлази на реку Еуфрат где се налази Дарије са војском. Су-кобљава се са једним делом персијске војске и раз-бије је. Дарије скупља нову војску. — Александру се у сну јавља пророк Јеремија и каже му да ће победити Дарија и по други пут, што се и збуде. Дарије побегне у Персепољ, а Александар на прева-ру заузме Вавилон где нађе огромно Даријево бла-го. Дарије јадикује због тога.

¹ За извидиње, да би се испушао, испитао; ² да изви, да сазна, испита; ³ не увери, не повери; ⁴ та час, тај час, тога часа; ⁵ и од немоћи исцилиш, и оздравиш од болести; ⁶ ма-ни, мени; ⁷ ни вридан, не вредн.

Амивиз ники, милостни и ближњи Даријев господи-чић, ту стоје, Дарију рече: „Велики цару Дарију, сваки ближњи у невољи потребан је. Ти мене хранил јеси мно-го лит и велико добро учини јеси мани. И вију те жа-лостна данас. Живот мој за жалост твоју отдају, Алек-сандра животом мојим да убију“, Дариј њему рече: „О мила мој Амивизе, ако то учиниш и Александра убијеш, Персидију всу од напасти ослободиш. Смрт твоја мисто живота замињује се, и царство од руке твоје да ми се, и ти велик од Перс назовеш се“. И то рек, Амивиз мацедо-нијски билег на оружју вазам, у војску Александрову умиша се.

Александар јахаше оружан и војску своју преписо-ваше. Амивиз близу к њему дојаха в мацедонијском би-лигу и ка Александру приближи се. И меч свој вздиг¹, Александра по очију удрити хотише; гриши и по врху хејма² удари, и врх хејма отсиче и косе врха његова како бритвом оструга. Александар мњаше да од својих њему би-та невера, и рече: „Не удри ме рука персидска, да уд-ри ме рука мацедонијска“. Амивизу другоч³ не даше уд-рити, и меч његов вазеше, и хејам његов снесе, и ка Александру њега доведоше.

Александар њему рече: „Гао и од куда јеси, о чо-виче, и како ти име је?“ Он Александру рече: „Амивиз име ми је, и Персијанин сам, Даријев ближика⁴, господи-чић; в љубви великој господина мога држан јесам. Тебе сада животом мојим убити хотих, а господина мога смртју твоју обеселити хотих. Да ја колико могах, то-лико учиних, а бог како хоти, учини“. Александар њему рече: „О, луди Амивизе, вољу господина твога учини је-си, и по твојм хотињу ја данас мртав јесам. Мене бог схрани и ти данас по твојем хотињу умрл јеси. Да ча господина свога пожалил јеси, и главу своју положи-л јеси, и како један од Мацедањан учинил се јеси, теби од руке моје живот твој дарују, јере дило учинил јеси, ко нигдор нигдир⁵ ни учинил. Здрав к цару твоју по-ходи...“

Амивиз к Дарију доша, сказа њему все како би и како учини, и како њему Александар живот в руке своје да... и рече: „Ово⁶, теби работу моју данас платих, жи-вот мој од руке Александрове пријах; и сва добра коли-ко учинил ми јеси, данас животом мојим платих; ја тобом мртав бих данас, Александром жив јесам. И коли-ко могах учиних. Бог кога љубљаше, схрани га. Да кла-њам се теби, Дарију цару, служити хоћу тому ки мани живот дарова данас“. И Дарију поклонив се, ка Алексан-дру иде И тому Дариј жалостан би, и рече: „Кому бози противе се и кому срића на несрићу промињује се, тога ближњи и дрази његови и друзи остављају...“

¹ вздиг, подигнувши; ² хејма, каците, шлема; ³ другоч, други пут; ⁴ ближика, робак, ближњи; ⁵ ко нигдор нигдир, које нико нигде; ⁶ ово, сво.

Пророк Јеремија јавља се у сну Александру и поручује му да сам као поклисар пође код Дарија, што овај и учини.

Александар влиз и књигу узам, кy ношаше, Дарију пода и ове ричи њему рече: „Господин мој, велики Александар, царем цар, теби персидскоме цару маном поруча¹ радоваги се. Књигу ову прочтив, брзо мани другу отпиши²“. Дарије седише на ником високу престолу, и около њега кипи³ анђелски многи учињени, и њему како богу са свињами предстојаху. Вса полача од злата чиста учињена бише, ступи злати полаче те камењем многоциним учињени биху, четири камени у четирех нуглих⁴ полаче оне биху, ки в ноћи мисто свиће свињаху.

Дарије чита писмо у коме Александар тражи од њега да му се покори.

И ту књигу Дарије прочтив, к властелем озри се⁴ и рече: „Надијаше ли се гдо таковој подвижи⁵ и толикој јарости од Македоније изити?“ Александар, ту стојећи пред њим, рече: „Ниједно чудо ни ако Македоњане свитом обладују⁶“. Дариј њему рече: „Зач?“ Александар рече: „Зач вси јединосрчени⁷ јесу, и мудри и дрази, и храбри без кониа јесу, и војска несметена је“. Персијанин ники, ту стоје, Александру рече: „Зач тако оштро великому Дарију одговараш?“ А он му рече: „Силна цара вољан поклисар⁸ јесам“. И то рек, одступи. Дариј к њему рече: „Буди на вичери у нас, докле Александру књигу отпишу⁹“.

И тако Дариј на вичери седе са својими баруни, и Александар на посалском мисти⁹ проту њему. И поставише му јисти. И када њему начеше служити вином, тада Александар чашу злату испив, и в надра ју схрани¹⁰. И то слуга указа Дарију. Дариј рече другу чашу њему налити. Александар и ту в надра схрани. Један од барунов Даријевих рече Александру: „Не трибује на царском столу сидећи тога чинити“. Он му рече: „У господина мота Александра закон тако је: всаки послал прву чашу и другу себи да взима када попије“. То Персиди чувши, почудише се и рекоше: „Та закон¹¹ добар је и почтен“.

Кандаркус ники, кога Дариј никада у Македонију послао бише господовати, с вечере уста и к Дарију приступив, рече: „Да знаш, цару Дарију, јере данас бози всу вољу твоју свршише“. Он рече: „Како?“ Кандаркус рече: „Ов македонијски поклисар сам Александар је, син Филлипов“. Дариј радости напуни се и рече: „Како то море бити? И ако то истина је, то ја всему свиту цар јесам, и

¹ Маном поруча, по мени поручује; ² кипи, кипови, ста- тые; ³ у четирех нуглих, у четири угла; ⁴ озри се, обазре се, окрете се; ⁵ подвижи, подвигу; ⁶ зач, зашто (а и: зато); ⁷ јединосрчени, сложни, исте воље; ⁸ вољан поклисар јесам, слободан посланик јесам; ⁹ на посалском мисти, на посланичком месту; ¹⁰ в надра ју схрани, сакрије у недра; ¹¹ та закон, тај закон.

ту срића тихо обрати се к мани лицем. Да то не вирују всех глав глава не обраћаје¹ се на једном конци“. Кандаркус Дарију рече: „Ако то истина не буде, части од тебе все да улишу се², главу моју мечем да отсичеш“. То Кандаркус Дарију говораше.

Александар домисли се в том, и тако прво ухићење в моћи свој прстен искаше ки бише в Троји граду взел, вловни прстен Клеопатре, ејупатске царице. Када на руку та прстен постављаше, тада нигдор њега не вијаше, ни у дне, ни у ноћи. Дариј од радости велике рече: „Прилична ми те Александру праве³, о чловиче“. Александар њему рече: „В истину, велики цару, право рекал јеси. Александар цар приличе цић љуби ме веле и приличан му јесам. Мнози поклонилисе ми се, Александара мнијуће“. И тако Дариј в мишљење влизе и не рече њега ухитити: трпезу ногом рину, сам у ложницу своју дојае, већати хотише како га хоће ухитити.

Свићу з Даријем однесоше, он з баруни његовим у великој хижи⁴ оста ва тми. И стојећи, свуче са себе многоцино крзно и македонијски клобук⁵, прстен вловни на прст постави и на врата града отиде; и чашу злату изнам из надар⁶ вратару да и рече: „Вазми чашу ову и држи ју, Дариј цар у војску посла ме, страже наредити добре“. И тако отвори њему вратар. И на друга врата доша, другу чашу изнам, вратару пода и рече му: „Вазми чашу ову и држи је. Дариј цар посла ме у војску војводу дозвати к њему, да страже утврди моћно“. И тако му отвори вратар, и брзо из града изаша, на великога коња уседи и на Арсинојску рику једнако са свитом дојде⁸, и њу помрзнувши се најде, и на ону страну преиде циц и здрав. И ту га чекаху Антиох и Филон и драги његов Антигон. И њим сказоваше все ча му се в Персиди пригоди.

Дариј в ложницу влиз⁹, и дванадесте барунов својих дозвав, к њим рече: „Да знате јере поклисар македонијски сам Александар је“. Они рише¹⁰ њему: „Ако то истина је, то бози персидски омилосрдоваше се на нас“. Дариј рече Кандаркусу и Крису, лидонскому цару: „Александра ухитите!“ А они, свиће велике вазамше, у великој полачи њега искаху и веле за њега упрашаху; и не нашадше га, к вратом¹¹ града потекоше, и вратаре упросише за њ. И вратари им рише: „Ова два злата пехара у нас остави са час¹² и у војску отиде, говорећи: „Цар ме посла страже наредити и војводу к себи дозвати“. Кандаркус и Крис влавство Александрово познавше, триста доброкоњиков¹³, са собом вазеше, и сами на брзе коње уседоше, Александра тирати начеше.

¹ Не обретаје се, не налази се; ² улишу се, лишим се, останем без; ³ прилична ми те Александру праве, кажу ми да личиш на Александра; ⁴ хижи, кући, соби; ⁵ клобук, капа; ⁶ чашу злату изнам из надар, извадиниши златну чашу из недара; ⁷ добре, добро; ⁸ једнако са свитом дојде, добе заједно са светлошћу, тј. зором; ⁹ влиз, ушавши; ¹⁰ рише, рекоше; ¹¹ к вратом, на вратима; ¹² са час, овог часа; ¹³ доброкоњиков, добрих коњаника.

И на рику Арсинојску в сунчев исток дојдоше, и њу најдоше размрзнувши се. Александра з оне стране видише и веле их срам би. Александар им рече: „Зач витар тирате кога не морете сагнати³. Не знате ли јере⁴ македонијских витези и коњи ни Арсинојска рика не може удржати? Да вратите се и цару свому речите: „На чисти твојеј захваљавам, а да ти је на знације: у ове дни ишћи ме са всю војску моју, Арсинојској рици на бригу стати се имамо“⁵. И то рек Александар, у војску своју отиде, и они к Дарију вратише се, и все од Александра Дарију сказаше. Рика Арсинојска бише такова: сваку ноћ помрзнуше се, а об дан размрзнувши се течаше.

*Дарије тражи помоћ од индијског цара Пора.
Кад му помоћ стигне, крене у бој.*

... Ставши се двима војскама, сунце помрче од праха. Страх Индијане и Македонијане пријамше, заједно смишавши се вси, једни од других не разазнаваху се; ветар бо буран један дахну и прах од њих однесе, и тако сићи се начеше. Вас дан сич бив⁶, Александар трпшти не море, да са заставу своју и са изабраними витези својими посред њих удизе на златој колесници⁷. Персиди начеше ваљати се да прико њих не могаху коњи преходити. Индијане и Персиди њега узривше, страхом великим одржати бише и бижати обратише се. Дариј видив ча би, невољан би и все оставив побиже срамотно... к Персипољу граду свому наче бижати. И састигоше га два од властеличић његових, Кандаркус и Аризван, ближњи његови и милостни; један од једне стране, други од друге стране мечем њега прободоше и с коња га свргоше, и одрише га из оружја и мало жива оставише...

Македонци победе персијску и индијску војску.

И тако Александар тираје⁸ са всим македонијским пуком, и до великога Персипоља дојде. И дошадци до града, види Дарија на путу лежећи; мало жив бише, једва дихаше, и хотише заминити живот свој смртју, и ка Александру вапијаше лежећи: „Александре, саседи брзо с коња и глас мој чуј“⁹. Александар озри се к њему и рече: „Гдо си ти ки ме зовеш?“ Дариј рече: „Ја сам Дариј, кога коло небеско до неба взнесе, и чест неуставна⁹ до ада снизи; ја сам Дариј, ки нигда бих всему свиту господин, а сада нисам ни башћини мојеј господин¹⁰; ја сам Дариј, ки од много тисућ људи почитан бих, а сада сам на земљи повржен. И ти си сам видил, Александре,

³ Не морете сагнати, не можете догнати, стићи; ⁴ јере, да; ⁵ рици на бригу стати се имамо, састањемо се на обали реке; ⁶ вас дан сич бив, пошто је део дан била борба; ⁷ на златој колесници, на златним колима (тријумфалним); ⁸ тираје, терајући; ⁹ чест неуставна, променљива срећа; ¹⁰ ни башћини мојеј господин, ни своје баштине господар (баштина = наследно добро, феуд).

од колике славе падох и сада ком смртју умирам. Да ти, такоје смрти¹ убојав се, не остави ме у праху овом под ногама коњским умрити; ниси бо ти како Персијани немилостив, да у всем благ јеси својим злотвором. И тако свим мудрим трибује; добро бо рече: не учини зло за зло, да бог избави те од зла“.

И то Александар чув, ричем Даријевим смиле се, брзо с коња саседе, плашћ с себе знам² и Дарија цара покри, и Македоном рече на злата кола положиши га и ка граду понести. И сам Александар дриво носилно вазам, на раме постави, и поступи под њим трикрат³, и Дарију рече: „Теби како трибује царски част учиних; да ако жив будеш, и боље од овога видиш, ако ли умреш, тило твоје како је триби⁴ хоћу сахранити са частију, царски“. И тако у град га унесоше и на злату постелу га положише.

Александар у многоцине свите обуче се, и винац на главу своју цара Соломуна постави, и бакиту злату⁵ у руку своју вазам, на престоли великога цара Дарија седи. И Персиди, заједно с Македонијани пред Александра дошадше, приступише и покљонише се њему, говореће: „Многа лита, Александре цару, персидски господине и всему свиту господине“.

И тада доведоше преда њ персидску царицу с кћерју њеје⁶ Роксандом. И њих видив Дариј, пренеможу се срцем и поболи душу и проплакав, Роксанду за руку вазам и жељно притишиће к срцу, и рече: „Душе⁷ и срце и мила свите очију мојеју⁸, да драга кћи Роксанда! Ово теби мужа, кога се не надијаш, од Македоније доведох, не мојим хотињем, да божјим свршењем. Њега бог Персидом цара постави, и всему господству нашем и имињу. Не хтих бо толико брзо пира твога учинити, како данас пригоди се, да все подсунчане царе и кнезе сабрати мишљах на веселост брака твојега, и радост твоју с великим весељем учинити хотих. И мисто гозби великих, многе данас на пиру твој пролише се крви македонијске и персидске... И теби сада заповидам, кћи моја, част на Александра држати како је триби, и њега како господина и цара срчено⁹ љубити“.

И њу за руку вазам, Александру доведе и рече: „Прими, Александре, срчени и драги кус¹⁰ срца мога; прими, Александре, прилипи и мила свит очију мојеју; прими, Александре, јединоројену кћер моју Роксанду, ку в радости велици родих, сада са жалостју оставив в ад отхоју... Да ову како рабу себи вазми ју; ако ти угодно је, жену себи вазми ју, липа бо је и мудра и веле од добра рода је“. И то рек Дариј, Роксанду довед, трикрат ју целова и њу ка Александру доведе.

¹ Такоје смрти, такве смрти; ² плашћ с себе знам, скинувши ортач са себе; ³ трикрат, трипут; ⁴ како је триби, како треба; ⁵ бакиту злату, златно жезло; ⁶ с кћерју њеје, с њеном кћерком; ⁷ душе, душо; ⁸ мила свите очију мојеју, мила светлости очију мојих (дуал); ⁹ срчено, срдчно, искрено; ¹⁰ кус, део.

Александар с престола уста, и Роксанду за руку вамам и срчено пољубив и липо целовав, на престоли са собом посади, и винац з главе своје знам¹, на главу њеје постави, и прстен з руке њеје взам, на своју руку постави, и Дарију рече: „Виј², господине цару Дарију, да увери си срце, Роксанда са мном живот има царствовати“. Дариј весел би веле и Роксанди рече, кћери својеј: „Буди царствујући³ заједно са Александром, кћи, кога вас свит ни вридан власа ки отпаде од главе његове...“

И то рек, умри велики цар Дариј. Тада Александар са всими силами и војскама својими спроводи га са частју до гроба. Кандаркуса и Аризвана, ки биху убили Дарија, дозвати их рече. И када придоче, рече им: „Зач господина свога убисте?“ Они му рише: „Смрт његова господина Персидом тебе учини“. Александар њим рече: „Када сте убили господина свога, ки вам је добро учинил, да ли мене, тујина, нећете убити?“ И то рек, заповида их обисити, и рече: „Проклет буди ки храни господкога убојицу и гдо храни грацкога издајицу“. И то рек, у град дошад, с Роксандом венча се.

Александар јавља мајци и свом учитељу Аристотелу да је победио Дарија. Од Македоњана и Персијанаца ствара велику војску и креће у поход на исток. Победи богатога цара Криси, а потом одлази у непознате и фантастичне пределе где наилази на патуљке, дивље људе, шестоноге и шесторуке људе итд. Одлази затим у земљу блажених који га упознају са хришћанским учењем. Дошавши до самога раја враћа се натраг.

И ту четири дни⁴ ходив, до шкуре⁵ земље дојде, и ту са изабраними Македонами на кобиле ке ждрибце имиху уседоше. И ждрибце на станих оставише⁶, и тако в шкуру земљу удизоше, и ноћ ходише једну. И Антиоху рече да да на знанје да vsаки од брне⁷ земље ове вазме, ками⁸ ли, дриво ли, vsаки да изнесе. И ту vsи заповид свршивше, злата много изнесоше. И кигоди⁹ му се поругаше, ти много кајаше се. Из те шкуре земље излизаше, и злата много изнесоше и великога бисера и драгога каменја...

И шест дни прешад, на мисто нико лужно¹⁰ дојдоше, и ту људи на њих усташе, од паса гори чловик, а ниже паса Доли коњ; исполини називаху се. И њих много на Александра најаха, стриле носећи и луке. Стриле њих¹¹ железа не имиху, да вретено од камене дијаманта. И њих видив Александар, рече Македоњаном: „Учинио хитрост да много од њих одведемо в Македонију ухитивши“. Около војске јарке дубоке рече иско-

¹ Знам, скиде; ² виј, види (видји); ³ буди царствујући, цару; ⁴ дни, дана; ⁵ шкуре, тамне, мрачне; ⁶ и ждрибце на станих оставише, и оставише жаребад у логору (да би се жаребад и кобиле дозволаи и по њиховом гласу војска опет нашла излаз из тамне земље); ⁷ брне, блатне, каљаве; ⁸ ками, камен; ⁹ кигоди, којиго; ¹⁰ лужно, баровито; ¹¹ стриле њих, њихове стреле.

пати и њих травом и трстјем рече покрити. Они на бој дојдоше, и хитрости разумних људи не знаху, и мнози од њих у јарак упадоше. Александар с војску своју на њих појде, много од њих уби и десет тисућ од њих живих ухити, и њих у питоми свит изведе. И толико он брзи биху колико ништор¹ на земљи не утицаше им. И тако стриљаху да ништор рукама својими не гришаху. И њим Александар оружје учини и стриле, и мече њих научи носити, и много њему на рвањи² поработаше. Када их у свит изведе, витар студен на њих дуну и vsи помрише.

Александар стиже до Индије и позива цара Пору да му се преда. Пише мајци о својим победама и чудним земљама кроз које је прошао. Војска се буну због великих ратовања, а Александар је умири и казни побуњене Персијанце.

Александар на бој к Пору појде. И тако сташе се дви војски, и тако Пор десет тисућ лавов наприд пусти. Александар проту њим тисућ биволов неуких посла; лави ш њими ставше се, опет на своју војску вратише се... Пор сто тисућ елефантов³ доведе и турне на њих дривене учини, и на комгоди турну двадесет људи оружних на бој отправи и на Александра пусти. Александар проту њим на бој дојде и људем vsим прапорце на коње рече поставити. И тако к њим брзо на бој појде, и људи двисти тисућ оружаних пиших доведе, и ноге елефантом потсикати рече. И елѣфанти звек прапорац видише, и сплашише се и побигоше.

Пор са војском побегне. Тада Александру стиже помоћ, Филон долази са великом војском из Персије и разбије Пору. Овај зове све источне народе у помоћ. Када се понова састану војске, Александар поручује Пору да му изађе на мегдан, што овај и учини.

Александар име бога Сабаота призвав, рече: „Боже велики, ки на светих почиваеши, помоћник ми буди данас, помози ми на индијскога Пору, един и свет господин бог Сабаот“. То рек, сулицу вамам⁴, проту Пору појаха. И Пор из војске проту њему појаха. Сритоше се и копји⁵ удрише се, и копја сломише. Рогате кије⁶ тргоше и њими по десет крат удрише се. И мече тргоше, и приступив Александар к Пору, рече: „Такова ли ми је вера твоја Поре? Војска твоја помоћи ти греде“. Пор к њим озрив се, хотише вратити их. Александар њега превари и Буцифала⁷ острогами⁸ моћно удри. К Пору брзо скочив, мечем га под десну пазуху удрив прободѣ. И Буцифал коња Порова за врат ухвати и к земљи притишѣ. Пор с коња упаде се, зло душу своју испусти.

¹ Ништор, ништа; ² на рвањи, у боју; ³ елефантов, слонова; ⁴ сулицу вамам, узевши диант; ⁵ копји, копљима; ⁶ кије, буздоване; ⁷ Буцифал, име Александровог вологлавога коња; ⁸ острогами, мамузама.

Пошто га сахрани с великом почаићу и раздели војсци богат плен, Александар креће на Амазонке. Њихова краљица пише му писмо:

„Талистрида, амазонска царица, Александру, цару над цари, послама радовати се. Од свих амазонских жен пишемо ти да мислиш прво него¹ дојдеш к нам на бој, тер примеш од нас тугу и срамоту, какову ниси од никогаре пријел... Ако побијете нас, ниједне хвале не најдете, јере жене убијете... Ако ли ми тебе разбијемо, велики прирок² теби буде. Да молимо те, молбе наше не преслиши, да образ свој уиши и к нам пошљи да мисто тебе царствује нам. И царству твому посламо дари многоцине, и злата и бисера... и дивојак сто на потрибу теби и властелем твојим...”

И ту књигу Александар пријам и листости њих почувди се, и књигу писа к њим, говорећи: „Александар, цар царем, сестри мојој Талистриди, амазонској царици, пишу радовати се. Книгу вашу пријах и писању вашему разумих, и на дарих ваших захваљам. Да не трибоваше вам жен листи послати к нам: ми бо все мужи земаљске побисмо, како од жен победити се хотесмо...” Птоломеј војвода, ту стоје, глуме³ се рече: „Цару Александре, дај ми меју женама овими царствовати. Ако ли ми царствовати их не даш, а ти ми дај ових сто у царство да спровоју”. Александар об том насмијав се, рече: „Ако и војвода силе моје јеси, једна од њих одолити теби хоће”. Птоломеј рече Александру: „Ти веће од њих убојај се јеси, него ја, јере циљих њих пустих јеси домом”.

Александар побеђује Евримитра, мерсилонског цара. Све северне народе прогера у велике планине и молитвом богу Саваогу учини да се планине састану, те тако зазида те народе.

И од туда уздвиже војску своју Александар и в Амастриду поје. И в странах тих бише ники град на гори висоци постављен и учињен, како не веровати је људем, вас од драгога камиња, брез јапна⁴. И градом тим обладаше ника жена удовица, именованом Клеопила Кандакија. И та жена имише два сина, једному бише име Кандавлус, а другому Дорип Каратор; ови Порову кћер себи жену имише.

Царица Кандакија је чула да Александар као поклицар сам одлази непријатељским царевима, те зато набави његову слику и стави је у своју ложницу.

Александар поје с војском у Амастридонску земљу. Чув то Кандавлус, агримиски цар, син Клеопиле царице, побиге од царства свога са женом и са имењем својим Клеопила. Бише ниго суларски цар, именован Евагрида. И-

¹ Прво него, пре него; ² прирок, укор; ³ глуме се, шалећи се; ⁴ јапна, вапна.

зиде видити Кандавлуса, и види велику красоту жене његове, и врати се и скупи војску, и састиге Кандавлуса и разби га, и взе му жену његову и кћер и имиње, и поје у свој град. Кандавлус, разбијен утек са својими, бигаше у Амастриду к матери својеј, и намири се на стражу Александрову, а они га ухитише и у Александрову војску доведоше.

Александар и његов војвода Антиох замене одећа, те овај седне на престо и заповеди Александру да помогне Кандавлусу и победи Евагрида, што овај и учини и ослободи Кандавлусову жену и кћер. Кандавлус моли цара да пошаље Антиоха (тј. Александра) као поклицара његовој мајци Кандакији, да би га тако погостио. Уз пуг Александар улази у пећину у којој срета везане све грчке богове, а потом и Дарија који му каже да Клеопила има његову слику. Најзад срета Пору и он му говори да ће тако везани бити сви који не верују у једнога бога. Кандакија свечано дочекује сина и Александаровог поклицара коме показује своја богатства.

И од туда улизаше у ину¹ полачу, ка бише од дрива еваниса² и од кипариса. И бише постављена, чудно на коли од хитрости механијске³. И под том полачом обраћаху около и вожаху четрдесет елефантов. И када влизе ва ту полачу, наче сама ходати. [И виде Александар и рече царици: „Ово учињено је чудно и липо, добро би било Грком да би то имали”. Клеопила приближи се и рече: „Александаре, добро говориш да би ово Грци имали”. Кад чу Александар име своје, оскрби се и преобрази се и рече: „Госпоје, Антиох ми је име”. А она рече: „Право теби рекох, ти јеси Александар”. И то рек, похвати за руку и веде га в другу полачу, и показа му образ његов и рече: „Познај се”. Кад Александар образ свој виде, рече: „В истину приличан јесам Александру, и прилике цић љуби ме веле”. Она рече њему: „В истину ти сам јеси Александар, и данас ја назвах се всему свиту царица, јере господина свиту в руку моју држу. Како си хотел влезал си zde, да не изидеш како хоћеш”. Александар наче зубим скржити и главом кретати, и очима взирати симо тамо, и мишљаше Клеопилу в ложници убити, а сам до коња дојти⁴.]

Када виде Клеопила образ његов промињујући се често, препаде се и, убојав се, к вратом поступи хотијући излисти. Александар царицу ухити за руку и рече: „Нимаш ван изласти, но овде умреш в си час. Ја, тебе убив, ван изиду, и оба твоја сина убију, и сам ш њими почтено умру”. Клеопила то чувши и ка Александру приближивши се, к њему притисну се, и за грло ухитивши⁵ целиваше

¹ Ину, другу; ² еваниса, абориса (скупоцено дрво); ³ на коли од хитрости механијске, на точковима механичке вештине; ⁴ текст који је у заградама [ ] грешком је изостављен у рукопису, те га реконструирамо на основу других рукописа који га сдрже; ⁵ за грло ухитивши, заграивши.

га и рече: „О, велики цару Александре, не озлоби свога срца, ни од мене смрти се не бој, ни те синовом мојим најављу, да частними дарми почтујући тебе отпушћу... Не трибује мани данас свим главам отсићи главу. Хотила бих имити те сина, Александре, данас, и тобом свиту назвала се бих царица... Да како драга мати покарати те хоћу; не чини тако веће, Александре...” Александар, њеј поклонив се, рече: „Од данас мати мани буди на мисто Олимпијаде царице”. Клеопила Кандакија њега целивавши, за руку га ја¹ и ван изведе.

И та час син ње Дориц дојде, од Александрове страже разабјен једва сам утекал бише, војску всу тамо изгубил бише, и чул бише да је Антиох, Александров војвода, к матери његови у послалство пошал. И брзо дојде, и Антиоха убити хоће. Кандакија то чу и к Дорицу сину своме рече: „Не трибује теби, сину, то учинити; Александар брата твога од многога зла изручи, и жену њему, и кћер, и все имање поврати, и њега к мани с частју посла... и покласара к нам посла, милостна свога чловика Антиоха, и љубав и пријатељство од нас хоће имити. И мисто дара и части, ча је триба учинити, ти главу њему отсићи хоћеш. Нека, сину, нека; боље ти је данас умрити, него посла Александрова у domu мом убити”. Дориц матере своје не послушаше, говорећи: „Једнога Александрова чловика не даш ми убити, а он наших много тисућ људи убила је; таста мога, индијскога цара Пора, уби. Веруј ми, мати моја, Антиох данас живота нима”.

То чув Кандавлусова жена, брзо Кандавлусу поручи: „Да знаш, јере брат твој Дориц хоће драгога пријатеља твога Антиоха убити мечем”. Кандавлус то чув, брзо у полачу материну дојде и Дорица најде наг меч држећи, и матер његову за половицу држећи и ш њим рвући се да Александра не убије. Припаде и меч из руку његових вамам, хоће га њим удрити, и њега много опсовав рече: „Неподобниче² и стршивче, ако се храбар мниш, ти сам на њем самим коби поишћи.³ Истину бо говору теби: ако похити меч, сто таквих какав си ти и ја постати пред њим не могу. Ако ли се храбар мниш,⁴ пој⁵ и уби га у Александрови војски. Ако ли га овди убијеш, то всих нас убила јеси; тебе свит вас пред Александром сакрити не море...”

Кандакија внутар завесе улизе и Александра ван изведе. И видив га Дориц, к њему скочи, хоги га убити. Александар меч свој в руку вамам и Дорицу рече: „Видим, убити ме хоћеш. Да знај да смрт моја тебе уморити хоће; мене убити хоте⁶, сам умрити хоћеш данас; ни бо Мацедоњан од смрти страх како вас. Да ако мене, посла Александрова, убијеш, Александру малу чкодуну⁷ учиниш.

¹ Ја, узе; ² неподобниче, недостојни; ³ на њем самим коби поишћи, потражи срећу над њим самим; ⁴ ако ли се храбар мниш, ако мислиш да си храбар; ⁵ пој, поби, иди; ⁶ мене убити хоте, хотећи мене убити; ⁷ чкодуну, штету.

Господин мој ако на поискање дојде, гди сакрити се хоћеш? Веруј ми, ако ва утробу улизал би, ис ке излизал јеси, ни ту сакрити се не мореш. Ако би господин мој знал да Кандакија царица после бије, не би ме послал к вам, да сам са всими силами брез посалства овде дошала би...” Дориц Каратор то чув, убоја се. Кандакија царица и Кандавлус син ње Александрова ухитише за грло¹ и с Дорицом Каратором умирише, и ту га гостише много и частними дари дароваше... Много га целивавши Клеопила Кандакија... њега отпрати и спроводише га оба сина Кандавлус и Каратор до Александрова окола².

Страже Александрове њега сритоше, и поклонише се Александру саседше с коњи. И Каратору и Кандавлусу рече: „Да знате, јере ја јесам сам Александар цар”. То они чуше и рекоше: „Ако ти јеси Александар, то ми јесмо данас умрли”. Александар њих за грло ухити и рече: „Нимате ви од мене умрити, ја бо љубвом и частју матере ваше Клеопиле Кандакије обдржан јесам и братски од данас к вам имам љубав”. И ту дарова њих Александар и отпрати... И ту Александар у војску доша, дари многе војски учини, и тако движе се с војску своју, у Персиду к царици својеј Роксанди дојде и много ту радости учин. Ту господства земаљска сва раздели.

Пошто је разделио сву земљу својим војводама, Александар усни пророка Јеремију, који му говори о пролазности живота. Александар упадне у тужна размишљања, из којих га изведе долазак Аристотела из Македоније. После богате гозбе Аристотел чита писмо од Олимпијаде.

„Всеслатки, и предраги, и мили свите очижу мојеју, цару свега свита, Александре, предрага мати твоја Олимпијада радовати те пицу. Сину мој, отколе видиња твога разделих се, од толе срце моје и душа моја меју собом свадише се и умирити их не могу никакорне, да вазда сузами тишу их, помишљајући твоје раздиљење. И сва богатства и царства свега свита за ништор нимам, помишљајући твоје раздиљење. Да ако ти драго је к нам прити, скоро прити; ако ли ти ни драго, а ми к теби да дојдемо гди јеси ти. И буди весел и здрав”.

И прочтав књигу, Ариштотил седе... И ту много весели се Александар с властели... И ту сиде Ариштотил, упроси Александра: „Како море учинити толико колико други чловик нигда не учини?” Александар рече: „Четири пријатељи на ово помогаше ми: прво, рука податљива; друго, вера непотворна³, трето, помиловање; четрто, прав суд...”

Ариштотил упрашаше Александра: „Гди су велике твоје скровнице и ризице, ке по земљах сабрал јеси?”

¹ Ухитише за грло, загранише; ² окола, логора; ³ непотворна, непроменљива.

га и рече: „О, велики цару Александре, не озлоби свога срца, ни од мене смрти се не бој, ни те синовом мојим најављу, да частними дарми почтљиви тебе отпустићу... Не трибује мани данас всим главам отсићи главу. Хотила бих имити те сина, Александре, данас, и тобом свиту назвала се бих царица... Да како драга мати покарати те хоћу; не чини тако веће, Александре...” Александар, њеј поклонив се, рече: „Од данас мати мани буди на мисто Олимпијаде царице”. Клеопила Кандакија њега целивавши, за руку га ја¹ и ван изведе.

И та час син ње Дорип дојде, од Александрове страже разабјен једва сам утекал бише, војску всу тамо изгубил бише, и чул бише да је Антиох, Александров војвода, к матери његови у посластво пошал. И брзо дојде, и Антиоха убити хоштише. Кандакија то чу и к Дорипу сину своме рече: „Не трибује теби, сину, то учинити; Александар брата твога од многога зла изручи, и жену њему, и кћер, и все имање поврати, и њега к мани с частју посла... и поклисара к нам посла, милостна свога чловика Антиоха, и љубав и пријатељство од нас хоће имити. И мисто дара и части, ча је триба учинити, ти главу њему отсићи хоћеш. Нека, сину, нека; боље ти је данас умрити, него посла Александрова у дому мом убити”. Дорип матере своје не послушаше, говорећи: „Једнога Александрова чловика не даш ми убити, а он наших много тисућ људи убил је; таста мога, индијскога цара Пора, уби. Веруј ми, мати моја, Антиох данас живота нима”.

То чув Кандавлусова жена, брзо Кандавлусу поручи: „Да знаш, јере брат твој Дорип хоће драгога пријатеља твога Антиоха убити мачем”. Кандавлус то чув, брзо у полачу материну дојде и Дорипа најде наг меч држећи, и матер његову за половицу држећи и ш њим рвући се да Александра не убије. Припаде и меч из руку његових вазам, хоштише га њим удрити, и њега много опсовав рече: „Неподобниче² и стршивче, ако се храбар мниш, ти сам на њем самим коби поишћи.³ Истину бо говору теби: ако похити меч, сто таквих какав си ти и ја постати пред њим не могу. Ако ли се храбар мниш,⁴ пој⁵ и уби га у Александрови војски. Ако ли га овди убијеш, то свих нас убил јеси; тебе свит вас пред Александром сакрити не море...”

Кандакија внугар завесе улизе и Александра ван изведе. И видив га Дорип, к њему скочи, хоги га убити. Александар меч свој в руку вазам и Дорипу рече: „Видим, убити ме хоћеш. Да знај да смрт моја тебе уморити хоће; мене убити хоте⁶, сам умрити хоћеш данас; ни бо Мацедоњан од смрти страх како вас. Да ако мене, посла Александрова, убијеш, Александру малу чкоду⁷ учиниш.

¹ Ја, узе; ² неподобниче, недостојни; ³ на њем самим коби поишћи, потражи срећу над њим самим; ⁴ ако ли 'се храбар мниш, ако мислиш да си храбар; ⁵ пој, поби, иди; ⁶ мене убити хоте, хоћећи мене убити; ⁷ чкоду, штету.

Господин мој ако на поискање дојде, гди сакрити се хоћеш? Веруј ми, ако ва утробу улизал би, ис ке излизал јеси, ни ту сакрити се не мореш. Ако би господин мој знал да Кандакија царица после бије, не би ме послаал к вам, да сам са всими силами без посластва овде дошал би...” Дорип Каратор то чув, убоја се. Кандакија царица и Кандавлус син ње Александрова ухитише за грло¹ и с Дорипом Каратором умрише, и ту га гостише много и частними дари дароваше... Много га целивавши Клеопила Кандакија... њега отпрати и спроводише га оба сина Кандавлус и Каратор до Александрова окола².

Страже Александрове њега сритоше, и поклонише се Александру саседше с коњи. И Каратору и Кандавлусу рече: „Да знате, јере ја јесам сам Александар цар”. То они чуше и рекоше: „Ако ти јеси Александар, то ми јесмо данас умрли”. Александар њих за грло ухити и рече: „Нимате ви од мене умрити, ја бо љубвом и частју матере ваше Клеопиле Кандакије обдржан јесам и братски од данас к вам имам љубав”. И ту дарова њих Александар и отпрати... И ту Александар у војску дошад, дари многе војсци учини, и тако движе се с војску своју, у Персиду к царици својој Роксанди дојде и много ту радости учин. Ту господства земаљска вса раздали.

Пошто је разделио сву земљу својим војводама, Александар усни пророка Јеремију, који му говори о пролазности живота. Александар упадне у тужна размислања, из којих га изведе долазак Аристотела из Македоније. После богате гозбе Аристотел чита писмо од Олимпијаде.

„Всеслатки, и предраги, и мили свите очију мојеју, цару всега свита, Александре, предрага мати твоја Олимпијада радоваги те пишу. Сину мој, отколе видиња твога раздалих се, од толе срце моје и душа моја меју собом свадише се и умирити их не могу никакоре, да вазда сузами тишу их, помишљајући твоје раздиљење. И вса богатства и царства всега свита за ништор нима, помишљајући твоје раздиљење. Да ако ти драго је к нам прити, скоро приди; ако ли ти ни драго, а ми к теби да дојдемо гди јеси ти. И буди весел и здрав”.

И прочтав књигу, Аристотил седе... И ту много весели се Александар с властели... И ту сиде Аристотил, упроси Александра: „Како море учинити толико колико други чловик нигда не учини?” Александар рече: „Четири пријатељи на ово помогоше ми: прво, рука податљива; друго, вера непотворна³, трето, помиловање; четрто, прав суд...”

Аристотил упрашаше Александра: „Гди су велике твоје скровнице и ризнице, ке по земљах сабрал јеси?”

¹ Ухитише за грло, заграише; ² окола, логора; ³ непотворна, непроменљива.

Он на властеле своје погледав, рече: „Верни моји друзи, ово су моје ризнице; царске бо ризнице у срци верних људи јесу... Злато много јесу храбри витези и верни и разумни људи. Где то има, сва ча годи хоће, имати море”...

Ту стоје двородржац² Александров, рече: „Добро је, Александре, веће доходак по земљах вазимати”. Александар рече: „Ни вртара не љубљу ки из корена зеље искида”...

И ту доведоше Александру чловика Индијанина, и такова стрилца га повидаху да кроз прстен промиташе стрилу. Тада Александар рече њему да хити³. Он не хоти. И сви нудише га, и не послуша их. Александар рече: „Одсиците му главу”. И ведући га, рекоше му: „Зач, чловиче, живот свој за једно стрилење одда⁴?” Он рече њим: „Десет дни је поколе⁵ лука не похитих, и боју се да пред царем погришу и први⁶ глас мој изгубљу”. И то Александару повидаше, и захвали му, и даровав га оправн.

Потом се Аристотел враћа у Македонију, а Олимпијада долази, свечано дочекана. Два брата Македонца, Ликадуш и Врионуш, неће да се одвоје од Александра и оду мајци у Македонију. Она их је жељна и шаље им отров да отрују Александра и дођу. Ликадуш не пристаје на то, али његов брат сачува отров и када га Александар увреди, он му сипа отров у чашу вина. Отрованом Александру лекар Филип продужује живот за три дана да изда последње наредбе.

По том Александар призва к себи Роксанду и целова ју и рече: „О, Даријева кћи, и до данас свега свита царице, данас љубав наша и вера права, ку меју собом имисмо, растргнути се има”. По том дозва Александар все властеле своје, и ш њими целива се редом са свима с великим плачем, и к њим рече: „О мила моја братја и моји властеле, другога веће Александра нећете најти”.

По том заповида Александар и доведоше к њему великога Буцифала. И види Александра Буцифал умирући, и жељно вришћаше, и много рзаше, и сузе из очију његовију⁷ како у чловици непрестано идиху, и ногами земљу копаше. Александар то виде, похити га за гриву и рече: „О, мила мој коњу, тебе брата имих,⁸ да веће други Александар на те неће усести”. По том Александар позрив на Врионуша, рече: „О, предраги мој Врионушу, ча ми зло да, а за моје добро?”... Врионуш сташе муче,

² Двородржац, управитељ двора; ³ хити, бацн; ⁴ одда, даде; ⁵ поколе, откада; ⁶ први, ранији; ⁷ из очију његовију, из очију његових (дуал); ⁸ тебе брата имих, имао сам као брата, тј. волео сам те као брата; ⁹ ча ми зло да, а за моје добро, зашто ми даде зло за добро које сам ти учинио.

не умије ча одговорити. И ту стоје Буцифал, скочи и похити зуби¹ Врионуша за врат, и откиде му главу, и на земљу га притишће и ногама га попра. Александар то видив, рече: „Брате драги, Врионушу, попиј чашу ком мани послужи”. И скочив Птоломеј и Филон, расикоше Врионуша на дробно² и рекоше њега врћи псом...

(Александар тада умире.)

И толик плач учини се ту, колико нигдор нигдир не види ни слуша. И тако оправнше и в царске свите обукоше га, и царску круну на главу њему положише, и с велику частју тило његово на колеснице положише и ва Александарију донесоше. Мати његова Олимпијада и Роксанда, царица његова, крзна своја многобројна раздераше и власн главе своје до земље распустише, жељно Александра плакаше.

[Роксанда багреницу³ царску до земље раздра и власи до земљи распустн, и с плачем ка Александру како живу говораше: „О, Александре, свега свита цару и силни господине, крвник ли мани би, тере ме в тујих земљах остави, сам како сунце с сунцем зајде. О, земљо и сунце, горе и хуми, море и красна дрва плодовита, плачите данас са мном, источите источник суза од очию мојеју, језеро напуните, гору напојте пеленову, ту гору мани јадовиту”]⁴. По том Роксанда заповида всим излисти ван, сама кон Александра сијаше⁵, и много њега целивавши, рече: „О, Александре, македонијски цару, македонијско сунце, од тебе жива раздиати се не могу!” И то рекши, нож Александров взе, и на њ налегши, врху⁶ Александра убоде се и умри.

Птоломеј и Филон ступ велик узидаше посрида александријскога града, и на њем в злати раци⁸ Александра цара и Роксанду царицу поставише, гди и до данашњега дне ту стоје. Птоломеј и Филон написаше на ступу: „Александар цар царем”. Властеле отидоше всак на своју земљу. По смрти Александрови на четири ста⁹ царствија сва земља разднли се.

¹ И похити зуби Врионуша, и ухвати В зубима; ² на дробно, на ситно; ³ багреница, пурпурни царски плашт, порфира; ⁴ мани јадовиту, мени отровну; гора, планина јадовита (отровна) јој је зато што је у њој расло отровно (јадовито) биље којим је Александар отрован; ⁵ одељак у заградама [ ] недостаје у рукопису, те је реконструисан на основу других сачуваних рукописа; ⁶ кон Александра сијаше, себаше код Александра; ⁷ врху, више, над; ⁸ в злати раци, у златном ковчегу; ⁹ на четири ста, на четири стотине.